

II. ULUSAL AKDENİZ ORMAN VE ÇEVRE SEMPOZYUMU

“Akdeniz ormanlarının geleceği: Sürdürülebilir toplum ve çevre”
22-24 Ekim 2014 - Isparta

İnsan ve Doğa İlişisine "*Paraekolojik*" Bakış

Turgay DİNDAROĞLU

KSÜ, Orman Fakültesi, Orman Mühendisliği Bölümü, Kahramanmaraş
İletişim yazarı: turgaydindaroglu@hotmail.com

Özet

Fonksiyonlarının değeri çoğu zaman parayla ölçülemeyecek kadar değerli olan orman ekosistemleri, artan nüfus ve değişen yaşam koşulları altında aşırı ve süregelen bir baskıyla karşı karşıyadır. İnsan ve doğa ilişkisi genelde doğanın tek taraflı sömürülmesi şeklinde yürümeye devam etmektedir. Fakat, küresel boyuta ulaşan çevresel tehditler, gelişen teknoloji ile beraber herkes tarafından biliniyor olsa da bozulan ekolojik dengenin yeniden tesis edilmesi uzun zaman ve büyük maliyet gerektirmektedir. Bu bildiride amaç, doğa tahribatının boyutları, etkileri ve çözüm yolları bilinmesine rağmen gerekli adımları atmayan insanoğlunu harekete geçirmek için "*Paraekolojik*" yaklaşımlarla eko farkındalık yaratmaktır. "*Paraekoloji*" terimi bu bildiride, insanın ekolojik ilişkilerini etkileyen sosyolojik, psikolojik ve felsefi yaklaşımlarının tümünün yerine kullanılmıştır. *Paraekoloji* terimi, Yunanca "*Ötesinde*" anlamına gelen "*Para*" sözcüğü, "*çevre bilimi*" anlamında kullanılan "*ekoloji*" terimine ön ek yapılmasıyla meydana getirilmiştir. İnsanoğlunun doğaya karşı olan davranışlarının kaynağı incelendiğinde yaşam felsefeleri, psikolojik ve sosyolojik bazı olgular önemli ölçüde ön plana çıkmaktadır. Bu olguları da farklı kültürel, sosyal ve ekonomik koşullar beslemektedir. Bu nedenle insan ve doğa arasındaki ilişkiler irdelenirken, bu davranışlar ve bunları şekillendiren olgular göz ardı edilmemelidir. Bu olguların gelişmesinde asıl sorun yaratan ve aynı zamanda küresel ekolojik çıkmazları oluşturan temelde "*insanın kendine yabancılaşması*" sorunsalı yatmaktadır. Toplum ve doğa arasındaki ilişkiyi iyileştirmek için, öncelikle bu sorunun tespiti gereklidir. Çözümü ise insanın ekosistem içerisindeki amacını ve görevini yeniden hatırlamasına ve bu amaca uygun yaşamını dizayn etmesine bağlıdır.

Anahtar Kelimeler: *Paraekoloji*, *Ekoloji*, *Ekopsikoloji*, *Ekososyoloji*, *Ekosofi*

"*Paraecological*" Overview on the Relationship of Human and Nature

Abstract

The value of the function, which is not often measured by money are too valuable of the forest ecosystems are faced excessive and persistent repression out of increasing population and changing living conditions. Relationship between man and nature continues as often unilateral exploitation of the nature. Even if environmental threats have reached the global level is known by everyone with emerging technology, re-establishment of disrupted ecological balance requires considerable time and cost. The purpose of this paper, to create eco-awareness using "*Paraecological*" approaches for provide take necessary precautions to get activate mankind who could not assign the necessary precaution although it is known the size of the destruction of nature, effects and solutions. "*Paraecology*" term have been used instead of the human ecological relationships affecting the sociological, psychological and philosophical approaches in this paper. The term of *Paraecology* formed by making prefix "*Para*" which is Greek word means "*Beyond*" and "*ecology*" which means "*environmental science*". When analyzed the source of behavior of mankind towards nature are some philosophies of life, psychological and sociological facts come to the forefront. This facts also are formed under different cultural, social

and economic conditions. Therefore When analyzing the relationship between man and nature should not be ignored facts that shape them of this behavior. The facts which real lead to problems and also forming the basis of the global ecological predicament is the problematic "human self-alienation". To improve the relationship between society and nature, it is necessary first to determine that question. Solution of this problem is depends on re-remember objective and task of the people within the ecosystem and to design life suitable for this purpose.

Keywords: Paraecology, Ecology, Ecopsychology, Ekosociology, Deep Ecology

1. GİRİŞ

İnsanların gereksinimlerinin değişen ve gelişen teknoloji ile sürekli farklılaşması ve artması, sınırlı doğal kaynaklar üzerinde aşırı baskının oluşmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda dünyada bitki örtüsü zonlarında meydana gelen degradasyon ve yok oluş nedeni ile dönüşüm süreci başlamıştır (Çepel, 2006). Özellikle sanayileşme ile beraber bu süreç hızlanarak devam etmektedir. Ekoloji biliminin nihai amaçlarından birisi de canlılar için kaliteli yaşam ortamlarının sürdürülebilirliğinin sağlanmasıdır. Bunu sağlayacak olan insan ise yine bu sorunlarında merkezinde yer almaktadır. Ancak anti hümanist ve doğa merkezci bir yaklaşımla bütün sorunların merkezine insanı koyarak teknolojik gelişmeleri zararlı görmek uygulanabilir çözümler üretme sürecine ne kadar gerçekçidir (Bookchin,1994; Ata, 2002; Kovel,2005). Dünyadaki doğal kaynakların dağılımı ve bundan faydalanan nüfus oranları homojen değildir. Klötzli (1980)'e göre Dünya nüfusunun üçte ikisi doğal kaynakların yalnızca %12,5'ini kullanabilmektedir. Diğer üçte birlik kısmı ise %87,5'lik kısmını kullanmaktadır. Bu nedenle homojen olmayan kaynak dağılımı, kontrolsüz nüfus artışı, beslenme, barınma, kirlilik vb. sorunlarında ana kaynağını oluşturmaktadır (Çepel, 2006).

Ekolojik kökenli sorunlar ancak yine ekolojik yaklaşımlarla çözülebilir. Bu nedenle doğa ve insan arasındaki ilişkilerin iyice incelenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda insan ekolojisi ön plana çıkmaktadır. İnsan ekolojisinde, birey ve sosyal ekolojisi, antropolojik ve sosyolojik ekoloji gibi alt dallara ayrılmıştır (Çepel, 2006). Bu alt dallar insanın çevresi ile olan ilişkilerini sosyal ve kültürel açıdan ele almaktadır. Bu ilişkiler insanın doğaya olan bakış açısını dizayn etmesi bakımından önemlidir. Zira bu sorunların kaynağı olan insan, çözüm noktasında adımları atacak olanda yine insandır. Ancak günümüzde doğal ekosistemlerdeki bozulmanın nedenleri ve çözüm yolları bilinmesine rağmen gerekli adımlar zamanında atılamamaktadır. İnsanoğlu sürdürülebilir ekolojik çözümleri hayata geçirmekte ayak direktmektedir. Burada problem insanın kendisindedir. *"Asıl tehlikeli olan dünyadaki aktif değişimlere ve gelişmelere paralel olarak ekolojik planlamayı ve uygulamayı yapamayan "insanın kendisine yabancılaşması" problemidir."* Bu ekolojik sorunların temelinde insanın ekosistem içerisindeki görevini ve amacını unutmamasıdır. *"Öncelikle bu sorunsalın tespiti ve daha sonra bunun aşılması gerekmektedir. Bütün bunlar dünyadaki anıklığın önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bu bağlamda yapacağımız planlardan önce toplumu aktif, sürdürülebilir ekolojik bir çevre ahlakıyla donatmalı ve doğal kaynaklarımızı bu perspektifle planlamalıyız. Çünkü bu süreçlerin yönetimi ve sorumluluğunda yine merkezde olan insandır"* (Dindaroğlu vd, 2014). Bu bildiri doğanın korunmasında insanoğlunu harekete geçirmek için "Paraekolojik" önlemler alınmasını sağlamak ve eko farkındalık yaratmak amacıyla sunulmuştur.

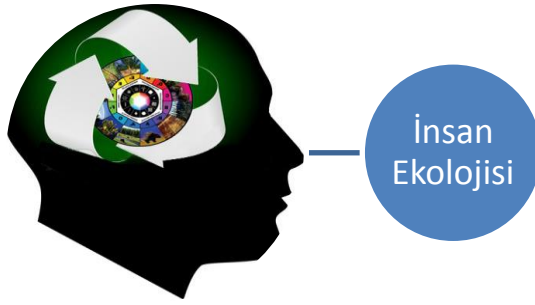
2. PARAEKOLOJİ KAVRAMI

Çepel (2006)' ya göre ekoloji bilimi disiplinler arası bilim dalı olarak nitelendirilmektedir. Ekoloji bilimi çok çeşitli alt dallardan oluşmuştur (Benett, 1974; Strungen, 1978; Çepel, 1983; Kışlalıoğlu, 1990; Kocataş, 1992). Bu nedenle karmaşık yapıya sahip olan ilişkilere ait

veriler indirgemeli ve bütünsel yaklaşımlarla değerlendirilmektedir. Burada ekolojik sistemi etkilendiği ve etkilendiği faktörler bir bütün olarak değerlendirilmektedir.

Ekolojinin bütünsel yaklaşımına uygun olarak, alt dallarında psikolojik, sosyolojik ve felsefe gibi düşünsel alanların daha etkin kullanılmasına ihtiyaç vardır. Bu alanda da bir çok ekoloji kavramı ortaya çıkmıştır; Ekososyoloji, ekopsikoloji, derin ekoloji, ekoloji, ekoloji, hindu ekolojisi, feminist ekoloji vb.

Paraekoloji terimi, Yunanca "Ötesinde" anlamına gelen "Para" sözcüğü ve "çevre bilimi" anlamında kullanılan "ekoloji" terimine ön ek yapılarak elde edilmiştir. Bu çalışmada "Paraekoloji" kavramı ile ekolojik faktörleri oluşturan canlı ve cansızların ötesinde felsefi, sosyolojik ve psikolojik faktörlerin bütünü barındıran ekolojik yaklaşımlar kastedilmektedir.

- Bireysel İnsan Ekolojisi
- Sosyal Ekoloji
- Sosyolojik Ekoloji
- Antropolojik Ekoloji
- Ekopsikoloji
- Ekofelsefe
- Feminist Ekoloji
- Derin Ekolojisi
- Hindu Ekolojisi
- Paraekoloji
-

3. İNSAN VE DOĞA İLİŞKİLERİNE PARAEKOLOJİK YAKLAŞIMLAR

Küresel iklim değişikliği vb insanın neden olduğu çevre problemlerinde, çözüm sürecinin odağında yine insanın olacağı düşünülürse, insanı devreden çıkaran çözümlerin başarısız olacağı kesindir. Eğer insan ekolojik sorunların çözümü konusunda gerekli adımı atmıyorsa burada asıl sorun insandır. İnsan rehabilite edilirse sorunlar kaynağında çözümlenmiş olacaktır. Bu süreçte sorunun adı "kendisine yabancılaşma" sorunudur. Burada ekoloji açısından yabancılaşma; insanın ekosistem içerisindeki rolünü tam anlamıyla yerine getirememesi ve amacını unutmamasıdır (Dindaroğlu vd., 2014). Bu teori ilk olarak Mevlana Celaleddin-i Rum-i tarafından 1200'lü yıllarda ortaya atılmıştır. Mevlana'ya göre yabancılaşma; Tanrı ile insan arasındaki ilişkiyi yozlaştıracak her şey insanın özünden uzaklaşmasına neden olmakta ve bu tüm hayatını etkilemektedir (Tekin, 2010). Daha sonra Karl Marks 1844'lü yıllarda yabancılaşma konusunda benzer bir teori ortaya atmıştır. Marks yabancılaşmayı iki kavramda ele almıştır. Bunlardan birisi insanın doğadan kendini soyutlayarak kendine başka hayat ortamları geliştirmesidir. Diğerisi ise, kapitalist düzenin meydana getirmiş olduğu yabancılaşmadır. İnsanın bu düzenin bir parçası konumuna gelerek hayata yabancılaşmasıdır. Marks'a göre bu sistemde yabancılaşma kaçınılmazdır (Wikipedia, 2014). Porrit (1994) ise yabancılaşmayı şu şekilde yorumlamıştır; doğa insanların yaşadıkları evleridir. Bu bilinçten uzaklaşan insan kendisine yabancılaşma problemiyle karşı karşıyadır. Bu sorundan kurtulmak için insanın doğayı kutsal bir varlık olarak görüp yaşamını ve ilişkilerini buna göre dizayn etmesi gerekir (Bayrakdar, 1992).

Aslında ekolojik bazı yaklaşımların (Derin Ekoloji, Ekoloji, Hindu Ekolojisi, Ekofeminizm, Ekopsikoloji vb.) amacı insan ile doğa arasındaki yozlaşmış ilişkiyi yeniden tesis ederek tek taraflı tahripkar yıkımı durdurma ve fakat bu yıkımların Derin Ekolojist'lerin savunduğu biyomerkezci yaklaşımla insanı sürecinin dışında tutarak, yada Ekofeminist'lerin yaklaşımı

olan erkeği doğanın katili olarak değerlendirmeleriyle durdurulması mümkün görünmemektedir. Burada öncelikle insanların şuur altındaki insan fitratında var olan doğa ile beraber, ona saygı duyarak yaşama içgüdüsünün yeniden açığa çıkarılması önemli Ekopsikolojik yaklaşımların başında gelmektedir. Doğanın tahrip edilmesinde insan faktörü en önemli etken olsa da, bazı ekstrem bölgelerde bazı olumsuz yetiştirme ortamı faktörleri (iklim, toprak, fizyografya vb.) de tetikleyici olabilmektedir. Bu nedenle her ekolojik birimde insan doğa ilişkisinin parametreleri farklıdır. Her birimi oluşturan dinamiklerin kendi içerisinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu parametreler ile sürdürülebilir bir doğa yaklaşımını ortaya koymada, Paraekolojik yaklaşımlar insan doğa ilişkisindeki davranış biçimlerinin ana eksenini oluşturmaktadır. Bu yaklaşımlar ekosistem ölçeğinde özellikle varlıkların eşsizliğinin vurgulandığı bir anlayışı ön plana çıkarmaktadır. Bu anlayış varlıkların ekosistemde bulunma amaçlarına uygun olan özün bir bütün olarak yaşama aktarılmasına dayanmaktadır (Dindaroğlu vd., 2014b). Paraekolojik yaklaşımlarda şu temel görüşler ön plana çıkmaktadır;

- *Doğadaki bütün varlıklar hem kendisi için hem de başkaları için bir değer taşır ve bu değer ekolojik döngünün de bir parçasını oluşturmaktadır. Evrenin yaratılış gayesi insandır. Ancak bu durum insana diğer varlıklara karşı hükmetme ve tahakküm kurma hakkı vermemektedir. Diğer varlıklar insanın birer uzvu gibidir. Onlara bakış açısı kendi kalbi, eli, bacağı vb. organlarıyla olan ilişkisine benzer şekillenmelidir.*
- *Bitkiler ekolojik döngünün en önemli parçalarından birisidir. Ekosistemdeki döngü içerisinde görevi olmayan önemsiz bir varlık yoktur.*
- *Kirlenmenin durdurulması ekonomik gelişmenin önünde engel olmamalıdır. Aynı zamanda hem kirlenme durdurulmalı hem de ekonomik gelişme sağlanabilmelidir. Endüstriyel bir gelişmeyle beraber kirlenmeyi ekosistemdeki döngüye girmeden ortadan kaldıracak teknolojiler planlanmalıdır. İnsan hem ekonomik gelişmeyi sağlayacak hem de ekosistemi koruyacak kadar donanımlıdır. Ancak bu dünya insanoğlu için anıklık, yetenek ve bilgi seviyesini artırma alanıdır. Bu nedenle insanın doğa ile olan ilişkisi de bu amacın olumlu ya da olumsuz sonuçlanma aşamalarından birisidir.*
- *Asıl tehlikeli olan dünyadaki aktif değişimlere ve gelişmelere paralel olarak ekolojik planlamayı ve uygulamayı yapamayan "insanın kendisine yabancılaşması" problemidir. İnsanın doğayla olan sorunların temelinde insanın ekosistemdeki amacını unutmaması ve kendisine yabancılaşması yatmaktadır. Öncelikle bu sorunun tespiti ve daha sonra bunun aşılması gerekmektedir. Bütün bunlar dünyadaki anıklığın önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Kendisine yabancılaşan insan varoluş amacından sapmıştır. Fakat insan bu sorunu aşabilecek güçtedir. Bu bağlamda yapacağımız planlardan önce toplumu aktif, sürdürülebilir ekolojik bir çevre ahlakıyla donatmalı ve doğal kaynaklarımızı bu perspektifle planlamalıyız. Çünkü bu süreçlerin yönetimi ve sorumluluğunda yine merkezde olan insandır.*
- *Yaşam standartları ekolojik denge ile beraber senkronize bir şekilde ilerlemelidir. Her yerin çöplerle ve kimyasal atıklarla kaplı olduğu bir alanda lüks bir villaya sahip olmak bir anlam ifade edemez.*
- *"Kaynak" ekolojik döngü içerisinde görevini eksiksiz ve varoluş amacına uygun bir şekilde yerine getirmelidir. Aksi takdirde sistemi bozan nedenlerden birisi olmaya yatkındır.*
- *Doğa ve insan zalim değildir. Her ikisi de ekolojik ilişkiler içerisinde dengeyi korumak zorundadır. Burada dengeyi koruma görevi insandadır.*
- *Ekolojik ilişkilerde esas olan tam ve eksiksiz bir ekosistemin devam ettirilmesidir. İlişkiler bir tarafın lehine ya da aleyhine devam ederse sonuçta bütün ekosistem zarar görecektir." (Dindaroğlu vd., 2014).*

Çepel (2006)'da insanlığın temel çevre sorunların çözümü için; ekonomik gelişmenin durdurulmasını, ekoteknolojik sanayinin gelişmesini, nüfus artış hızının düşürülerek üretimin artırılmasını, geri dönüşüm süreçlerinin yaygınlaştırılmasını, doğal kaynak kullanımının vergiye bağlanmasını, ÇED raporlarının etkin uygulanmasını, sorumlu toplum

bilincinin geliştirilmesini ve çevre eğitimi ile çevre ahlakının geliştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Son olarak bu eylemlerin yapılabilmesi için bu konuda Mamedow ve Suravegina (1996) tüm dünya için kurtuluş yolunun "*ekolojik devrim*" ile gerçekleşebileceğini belirtmiştir Çepel (2006).

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

"Sınırlı kaynakları olan bir dünyanın nimetlerini paylaşan insan sayısı arttıkça, ortaya çıkan ekolojik sorunların, basit önlem ve yöntemlerle çözülme olasılığı yoktur. O nedenle ortak geleceğimiz, ekolojik ilkelere dayalı bir ekonomik sistemin geliştirilip uygulanması gerektiğini ortaya çıkarmış bulunmaktadır" (Çepel, 2006). Ancak bu ilkeleri geliştirecek ve uygulayacak olan insanın "Paraekolojik" açıdan eğitilerek motivasyon kazandırılması alışlagelmiş yaşam tarzında değişikliklere neden olacaktır. Böylelikle bu bilince sahip insan, yaşamını kolaylaştıracak teknolojilerin de çevreci olmasını sağlayacaktır. Aksi takdirde yeryüzünün dinamik halde tutan ekolojik döngüler, üzerlerindeki aşırı baskı nedeniyle görev yapamaz duruma geleceklerdir. Bu ise yaşam kaynaklarının tükenmesi anlamına gelmektedir. Bu durumda günde en az 17000 defa nefes alıp vermek zorunda olan, en az 2-3 litre temiz su tüketen ve devamlı besine bağımlı olan insanın önünde üç yol vardır; 1- Kirlitecek başka yaşam alanları keşfetmek! 2- Su, besin vb. doğal kaynak savaşları sonucu yok olmak, 3- Gereklî önlemleri alarak yaşamın devamını sağlamaya çalışmak. Bu konuda alınabilecek önlemleri çeşitlendirmek çok mümkündür. Ancak temelde bazı kronik sorunların çözümü ile işe başlanılabilir;

- Nüfus artışını dengelenmesi
- Doğal kaynakların tahrip edildiği bölgelerde ekolojik dengenin kurulması
- Bireysel karbon salınımı ve doğal kaynak kullanımının vergiye tabi olması
- Çevreci teknolojilerden alınan vergilerin düşürülmesi
- İnsanı amaçsızlaştıran ve robotlaştıran "*Yabancılaşma*" problemi ile mücadele edilmesi
- Doğa ve insan ilişkilerinde "Paraekolojik yaklaşımların" eğitim sürecinde sürekli işlenmesi
- Her ülkenin uymak zorunda olduğu küresel ekolojik yönetim sistemlerinin geliştirilmesi

KAYNAKLAR

- Ata, S., 2002. Sürdürülebilir Bir Barbarlığa Doğru mu Özgürlükçü Bir Topluma Doğru mu? Özgür Üniversite Forumu, 03/2002, s. 37.
- Bayraktar, M., İ 1992. İslâm ve Ekoloji, D.İ.B.Y., Ankara, 1992,, s.63
- Bookchin, M. 1994. Özgürlüğün Ekolojisi Hiyerarşinin Ortaya Çıkışı ve Çözülüşü, (çev.) Alev Türker, Ayrıntı Yayınları,
- Çepel, N. 2006. Ekoloji, Doğal Yaşam Dünyaları ve İnsan. Palme Yayıncılık. Ankara.
- Dindaroğlu, T., Zengin , M., Akay, A.E., 2014. Küresel İklim Değişikliği İle Mücadelede Orman Kaynaklarının Planlanmasına Bazı Ekolojik, Ekopsikolojik ve Ekosyolojik Yaklaşımlar. Ormanlıkta Sektörel Planlamanın 50. Yılı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı 26-28 Kasım 2013 / Antalya, 474-475
- Klötzli, 1980. Unsere Umwelt und Wir. Eine Einfhrung in die Ökologie. Hallweg Verlag, Bern, Stuttgart.
- Kovel,J., 2005. Doğanın Düşmanı, (çev.) Gürol Koca, Metis Yayınları, 2005, s. 223.
- Mmedov, NM and I.T. Surevegine, 1996. Ecology, Textbook for 9-11 Forms of Secondary School. Shkola Press, Moscow.
- Porrit, J., 1994. Yeşil Ruh Yaşayacak, Derin Ekoloji içinde, (der.) Günseli Tamkoç, Ege Yayıncılık, 1994, s. 64.67
- Tekin, M., 2010. Mevlâna Celâleddin Rûmi'de Din ve Yabancılaşma. İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi Bahar 2010/ 1(1) 101-118
- Vikipedia, 2014. Marks'ın Yabancılaşma Teoremi. http://tr.wikipedia.org/wiki/Marx'%C4%B1n_yabanc_%C4%B1la%C5%9Fma_teorisi Erişim tarihi: 30.05.2014